

A FÁKLYALÁNG A TELEVÍZIÓBAN

Kényeztető volt ez a hét: a nyomda Illyés új történelmi színművét adta kezünkbe (*A kyllönc*, Új Írás: 1963. febr.), a televízió a *Fáklyalángot* vetítette.

Illyés életművében mind nagyobb helyet foglal el a történelmi dráma. Ez a műfaj a nemzeti öntudat és önvizsgálat műfaja, és olyasszerű viszonyban van egy nép közösségi érzetével, mint a görög tragédia a mitológiával: abból táplálkozik, vagy azt teremti. Nálunk — Illyés szándéka szerint is — inkább teremti, vagy legalább alakítja; feladata történet-szemléletünket, nemzeti mitológiánkat, mely nagyjából még a Jókaimeghúzza kedélyes-hősi vonásokkal él a közgondolkodásban, modernebb és hitelesebb tartalommal megtölteni.

A történelmi dráma — Illyés felfogása szerint — nem a történelem küzdelmeitől lesz drámává, hanem a lélekétől. Illyés színpadi művei — és legkivált éppen a *Fáklyaláng* — kerülnek a történelmi tablószerűséget, a történelmi mozgatóerők játékát az idegpályák működésének nyelvére fordítják le. Az 1849. augusztus 10-i tragédia ezért formálódhatott kamaradarabbá, lényegében egyetlen hatalmas párbeszéddé, melynek zengő árapályán — legyen szabad itt patétikusan kifejezni magunkat — hányódik s remeg a nemzet hajója.

A televízióra való átdolgozás, melyet maga Illyés végzett el, a darabnak ezt a belső feszültségét hangsúlyozza. Elmaradt az engesztelő, lírai epilógus, minden figyelem a két nagy protagonistára — Kossuth és Görgey — párharcára összpontosult. A rendezés, *Pethes György* munkája, bevallott alázattal fogadta el néhai Gellért Endre színpadi beállítását, nem léptette ki hőseit az aradi

várkazamata nyomasztó díszleteinek köréből. Minden külsőséges eszközről, hatáscsígázásról lemondott, hogy szikrázó tökéletességgel ragyogtassa fel Illyés drámai dikcióját.

De kell-e valami mást követelnünk ott, ahol Kossuth beszél, Illyés beszél, Bessenyei Ferenc beszél? Kossuthot, történelmünk legnagyobb szónokát megszólaltatni, méltó mondatokat adni ajkára, éreztetni azt a lávahőfokot, mely szavaiából hallgatóira áradt, katonát, pénzt, szavaztatott, kaszát emeltetett, láng-ra gyújtotta a pozsonyi termet, a bécsi utcát, a ceglédi főteret, s melynek égő csipkebokor-lobogásától egy-egy pillanatra még Görgey jég-okosága is olvadozott, ezt a búverejű szöveget igébe foglalni csak olyan nyelvész vállalhata, mint Illyés, csak olyan színész mondhatta el, mint Bessenyei Ferenc. Amint

Szabó Gyula és Tolnay Klári

Bessenyei Ferenc és Ungvári László

belép s megszólal, minden egyéb mellékessé válik, feledjük, hogy televíziót, színházat vagy mit nézünk, nem kívánjuk, hogy figyel-műnket a szintér változtatása, vagy valamilyen más televíziós fogás csábitgassa, és egészen átadjuk magunkat a szavak, a drámai hang lüktető, bűgő és pazar hullámmzásának, mely a forrponon költői prózából a szépség anyanyelvére, versre vált át, s jambusok Jákob-létráján emelkedik még fentebbi régióba.

Amit *Bessenyei Ferenc* hanggal, azt *Ungvári László*, *Görgy* szerepében, arcjátékkal fejezte ki. Tévedés ne essék: kitűnő Bessenyei mimikája és Ungvári szövegmondása is; de ott a hangé, itt az arcrándulásoké, szemvillanásoké a vezetőszerep. Alakilag ezt a drámai előadást úgy foghatjuk fel, mint egy auditív és

egy vizuális elem concertóját, egy csodálatos hang és egy csodálatosan érzékeny arcfelület versengő, egymást tükröző, ellenpontoszó művészi játékát.

Ezt a héroszi concertálást szolgálta szerényen, és mintegy önfeláldozóan a rendező és az operatőr (*Czabarka György*). Puritánságuk nem ötletzegénység; egy-egy hangsúlyos ponton finoman éltek a fénylencse formanyelvének sajátos eszközeivel: a temesvári csatavesztés hírének érkezésekor közelfelvételben koppanították az asztalra *Görgy* kezéből a kardot, éreztetve, hogy ez már a visszavonhatatlan fegyverletétel, aztán egy pillanatig *Görgy* előregörbödő hátát mutatta a kép, látványban előrevetítve a világosi megalázkodást; többnyire azonban arra korlátozták szerepüket, hogy a két színész páros, vagy magányos közelségeivel zavartalan teret adjanak titáni szópárbajuknak. Igazuk volt; a rendezés feladata végül is az, hogy kibontsa a dráma lényegét, s ez itt a dikcióban, a feszültség színészi előteremtésében van, ennek heve pedig mindent átforrósít, a képbeállítások folyamatos monotómiáját éppúgy, mint a beszéltetés őszere eszközeit, a »félre« szavakat vagy a monológot.

Tolnay Klári Kossuthné, *Szabó Gyula* Józsa Mihály alakjában és a többi kisebb szereplő — miniszterek, honvédtisztek — a darabirótól nem kapott művészi remekléssé formálható anyagot. Az előadás mint egy nagyszerű kétszemélyes tragédia marad meg emlékezetünkben. Bemutatásával a televízió bebizonyította, hogy nagy, nemzeti feladatot is tud vállalni a művelődésben. Miért nem teszi gyakrabban?

LUKÁCSY SÁNDOR